

■ בחוברת זו של "פעמים" מאמרים העוסקים בקבלה ובמחשבת ישראל, במוסיקה ובפיזיקה. פותחת את החוברת תעודה שמציג פרופ' חגי בן־שמאי. זהו טקסט מן הגניזה ובו עדויות לטקסים ומנהגים בבית הכנסת הקראי, ואולי אף עדות מוקדמת לטקס בר־מצוה. פרופ' חגי בן־שמאי מלמד בחוג לשפה וספרות ערבית באוניברסיטה העברית בירושלים.

■ מאמרו של משה מ' פיירשטיין עוסק גירוש רוחות בצפת. העדות הראשונה על פעילות כזו נמצאת במכתב שכתב אליהו פלקון, תלמידו של האר"י, בשנת של"א (1571). איגרת זו נשלחה לקהילות אחדות, בתוכן קהילת ונציה. ר' אליעזר אשכנזי, מחבר ספר "מעשי ה'" מוכיר אותה. דרכו הגיע חלק מן האיגרת למחבר ספר "מעשה בוך" (באול שס"ב), שכלל את הסיפור בספרו. ב"מעשה בוך" נמצאת העדות הנדפסת הראשונה על גירוש שדים בצפת. ד"ר משה מ' פיירשטיין הוא חוקר עצמאי. מחקריו עוסקים בחסידות, בקבלה ובספרות יידיש הקדומה.

■ מקור מאמרו של יהודה ליבס הוא בהרצאה שנישאה לכבוד הוצאת קובץ חדש של מאמרי גרשם שלום "שדים רוחות ונשמות – מחקרים בדמונולוגיה" שיצא בהוצאת מכון בן־צבי בעריכת אסתר ליבס. הקובץ מכיל גם את המאמר "הכרת פנים וסדרי שרטוטין", ושלום עוסק בו בהופעותיה הטרומ קבליות של הפיזיוגנומיה היהודית. ליבס מבקש להמשיך את מאמרו של שלום, ולתאר את השילוב שבין הפיזיוגנומיה והקבלה. לשילוב זה היו תוצאות חשובות גם בתחום חיי חבורות המקובלים וגם בתורתם. הפיזיוגנומיה הוסיפה קו חשוב לתורת הפרצופים האלהיים של המקובלים, והקבלה העלתה את הפיזיוגנומיה מתורה טכנית קרובה למאגיה אל לב כבשונה של דת ישראל.

יהודה ליבס הוא פרופסור בקתדרה בקבלה על שם גרשם שלום, בחוג למחשבת ישראל באוניברסיטה העברית בירושלים.

■ מקובל בקרב קדמונים וחוקרים מודרניים כאחד שספר "שערי צדק" לר' יוסף גיקטיליה משמש מעין גירסה מוקדמת ופחות מפותחת של ספרו המאוחר יותר, "שערי אורה". עזן ידין מבקש לטעון שמעבר לדמיון בין שני הספרים בצורה ובתאוריות, ניתן להבחין בהבדלים מהותיים ביניהם בנושאים כגון תכלית הידע הקבלי, משמעות התפילה והמצוות, אפשרות הכרת האל, ועוד. איתור ההבדלים הללו פותח פתח להכרה מלאה יותר של הכוחות הפועלים בתקופה חשובה בתולדות המיסטיקה היהודית.

פרופ' עזן ידין מלמד במחלקה למדעי היהדות באוניברסיטת רטגרס בניו ג'רסי, ארצות הברית.

■ הדרשה הראשונה בספר "נפוצות יהודה" לר' יהודה מוסקטו (1530-1593 לערך) כרללת רעיונות אחדים שלא ניתן להסבירם על רקע המסורת היהודית בלבד, וביניהם תפיסת הגוף ככלי

נגינה. משה אידל כבר הניח כי ר' יהודה מוסקטו הושפע מהגותו של בן הרנסאנס פרנצ'סקו ג'ורג'ו ונטו. מאמרו של ג'אנפרנקו מילטו מאשש הנחה זו באמצעות השוואה טקסטואלית בין הדרשה הראשונה של מוסקטו לבין ספרו של ונטו *De harmonia mundi*. ההשוואה מדגימה את האופן הנבדל שבו הטמיעו במסורת הדתית שלהם מחבר יהודי ומחבר נוצרי את הגות הרנסאנס.

פרופ' ג'נפרנקו מילטו מלמד במכון למדעי היהדות באוניברסיטת היינריך היינה בדיסלדורף, גרמניה.

■ מאמרה של אסיקה מרקס עוסק באוסף הלחנים המושרים במהלך תפילת שחרית של שבת בבית הכנסת הספרדי "אבוהב" בצפת. הלחנים נבחנים מהיבטים שונים: רבדים היסטוריים, אפיונים מוסיקליים, ייצוגים חברתיים ומשמעויות תרבותיות. מקור הלחנים בתפילה בבית הכנסת "אבוהב" מקורם בתקופות שונות. יש בהם דפוסים מוסיקליים יחודיים, והם מבטאים את המרקם החברתי של קהילת בית הכנסת הכוללת אנשים מעדות ספרד השונות. ד"ר אסיקה מרקס היא עמית מחקר במרכז לחקר המוסיקה היהודית באוניברסיטה העברית בירושלים ומלמדת במכללת צפת.

■ ר' רפאל אהרן מונסוניגו (1760-1840) מפאס, מרוקו, חיבר שמונים ושלושה שירים ופיוטים, שנקבצו באוסף בשם "נאות מדבר". מונסוניגו חיבר שיר או פיוט לכל החגים והאירועים הטקסיים בלוח השנה היהודי. בהתאם לכך יצירתו עוסקת בארבעה מעגלים: מחזור התפילה, מחזור השנה, מחזור החיים וכן היחיד והקהילה. בדומה לפייטנים אחרים מצפון אפריקה, מונסוניגו מרבה לעסוק בגלות ובגאולה. מאמרה של תמר לביא מדגים את דרכו השירית באמצעות דיון בפיוט "אם קמי עשו חברה", ובפיוט "באור בוקר אשקוד על דלתים". ד"ר תמר לביא מלמדת במחלקה לספרות עברית במכללת אשקלון.

■ במדור "לזכרם", במלאת שנתיים למותו של פרופ' נחמיה לבציון, שהיה ראש מכון בןצבי, סוקר את פועלו ראש מכון בןצבי פרופ' מנחם בן-ששון. במדור "פעלים" מתארת ד"ר ילנה רייכר מאוניברסיטת בראילן מפעל לרישום שירת יהודי בוכארה. עוד בחוברת ביקורות וסיקורות. פרופ' טובה רוזן מאוניברסיטת תל-אביב בוחנת את ספרו של ד"ר מתי הוס "מליצת עפר ודינה", ד"ר דוד מלכיאל מאוניברסיטת בראילן דן במהדורה האנגלית של פרופ' ג'ואנה ויינברג לספר מאור עיניים של ר' עזריה מן האדומים, ופרופ' אורה (רודריג) שורצולד מאוניברסיטת בראילן בוחנת מילון לדינו חדש.